

REGISTER P. NO. 156

श्री

पु. सं. भु.

सं. १६६०

१६६०

जैनधर्म प्रकाश.

इ. गण.

उपजाति.

धार्यः प्रबोधो हृदि पुण्यदानं, शीलं सदांगीकरणीयमेव ।

तप्यं तपो भावनयैव कार्या, जिनेन्द्रपूजा गुरुभक्तिरुद्यमः ॥

प्रगट कर्ता.

श्री जैनधर्म प्रसारक सभा.

भावनगर

अनुक्रमणिका

१	आत्मोपदेश.	२६५
२	प्रबोध.	२६८
३	पापस्थानक.	२७६
४	जैनमत समिक्षा संप्रधी विचार.	२७८
५	चर्यापत्र.	२८३
६	वर्तमान सभाचार.	२८६

अभिलाषा.

“अंगवो वर्नाकुलर प्रिन्टींग प्रेस” भा.

नथुलाई रतनचंद भारद्वाजाय्ये छाप्युं

वीर संवत् २४२८ शके १८२५ सने १८०४

वार्षिक मूल्य ३१) पोस्टेज चार आना.

ચોપાનિયું રખડતું મુકીને આશાતના કરતી નહીં.

નવા વર્ષની જેટ.

પર્વ તિથિ દિન વિચાર ઉપર રત્નશેખર રાજ ને
રત્નવતી રાણીની ચમત્કારી કથા.

(સંસ્કૃત ભાગધી, ગદ્ય પદ્યનું ભાષાંતર.)

આ પૂરા થતા વર્ષની જેટ આપવા માટે ઉપર જણાવેલ
સુમારે ૭૦૦ શ્લોકના પ્રમાણવાળી આનંદ સાથે ઉપદેશાત્મક
કથાનું ખાસ ભાષાંતર કરાવીને છપાવવાની શરૂઆત કરી છે.
જેટનો લાલ જે આહકો પ્રથમથી લવાજમ મોકલે છે તેનેજ
આપવામાં આવે છે છતાં આ વર્ષ પૂરું થયા પછી પણ એક
માસ સુધી એટલે ચૈત્ર વદ ૦)) સુધી જે આહકનું લવાજમ અ-
મને મળશે તેમને જેટ મોકલવામાં આવશે. ત્યારપછી લવાજમ
તો મોકલવુંજ પડશે પરંતુ જેટનો લાલ મળી શકશે નહીં. એ
ચોકસ માનવું. હવે પછી લાલ ખોવો કે નહીં તે આહકોનો
જેવો વિચાર ! આ કથા એટલી ખંધી રસીક ને ઉપદેશક છે કે
પાછળથી ચાર આના ખરીદીને ખરીદ કરવીજ પડશે અને બી-
જાને ત્યાં મફત આવેલી જોઇને ખેદ થશે; સુજોને વધારે કહે-
વાની આવશ્યકતા હોય નહીં.

તંત્રી.

નવાં વર્ષનાં પંચાંગ ચૈત્ર માસના અંક સાથે વેચાશે જેથી
તિથિ પર્વ પાળવામાં અડચણ ન પડવા માટે આ નીચે જણાવેલી છે.
ચૈત્ર માસની વધવટ ને પર્વ.

દિન ૨૯ શકથી શક.

શુદ્ધ ૯ નો ક્ષય.

શુદ્ધ ૬ ખુધ. ઓળી ખેસશે.

શુદ્ધ ૬ ખુધ. રોહિણી.

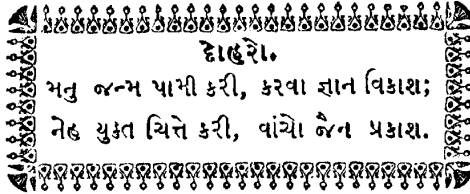
શુદ્ધ ૧૫ ગુરુ. ઓળી સંપૂર્ણ ચૈત્રીપુનમ

વેચાણ મંગાવનાર માટે તૈયાર છે.

કિંમત અરધો આનો.

સાધુ સાધ્વી યોગ્ય આવશ્યક સૂત્ર વિગેરેની છપાવેલ પ્રતો
તૈયાર છે ખપ હોય તેમણે લખવું.

શ્રી જૈનધર્મ પ્રકાશ

પુસ્તક ૧૮ મું. શાકે ૧૮૨૫. સં. ૧૮૬૦ કાગણ. અંક ૧૨ મો.

ૐ નમઃ સ્યાદ્વાદિને.

આત્મોપદેશ.

(હરિગીત છંદ)

અગણીત જિવ યોનિ વિષે, અગણીત વેળા અવતર્યો,
અરધદૃ ન્યાયે ચતુર^૧ ગતિ અશ્રાન્ત આતમ તું ક્યો;
પડિ નરકને નિગોદમાં, દુષ્પદ્મ તણો અનુભવ લલો,
રે ચેત ચેતન ! ચેત અવસર જાય છે અમુક્ષણ વલો. ૧

પૂરુષ તણા પુણ્યોદયે, મનુ જન્મ પુનરપિ પાંચિયો,
બંલીમ જખર મદાંધ થઇ, વળિ પાપ પંકે જામિયો;
નિજ સ્વરૂપ ભૂલી મોહ કૂપે, શું નિમગ્ન તું થઇ રહ્યો,
રે ચેત ચેતન ! ચેત અવસર જાય છે અમુક્ષણ વલો. ૨

વાસર નિશી ઉરમાં ભરી, અતિ વિષય વિધની વાસના,
તજિ ધર્મે દેવ સમાન, કરતો નારિ કેરિ ઉપાસના;
કુડ કપટથી ધન સંચવાનો, ધર્મ ઉલ્લેશ તેં ગ્રહ્યો,

૧ ચાર.

૨૬૬

શ્રી જૈનધર્મ પ્રકાશ.

- ૩ રે ચેત ચેતન ! ચેત અવસર જાય છે અમુલખ વહો.
 રે હાથમાં આવેલ તું, ચિંતામણિ મણિ હારમાં,
 નર જન્મ દુરલભ પામિને, ન ગણાવ વાનર હારમાં;
 મળશે ન માનવ દેહ સુરતર, શરિ ફરી મનડે ચહો,
 રે ચેત ચેતન ! ચેત અવસર જાય અમુલખ વહો. ૪
 માતા પિતા મૃત બ્રાત ભગિની, ભાગિની નિજના ગણી,
 કપટાદિ સંવે માટ તેને, મન ધરી મમતા વણી;
 પણુ નહિ લહે એ પાપમાં, લવ ભાગ તજ મુઝા અહો,
 રે ચેત ચેતન ચેત ! અવસર જાય છે અમુલખ વહો. ૫
 છે સ્વાસ્થી સરવે સગાં, નથિ કોઇ તહારે કામના,
 છે કામનો સદ્ધર્મ એકજ, રાખ એની કામના;
 નિઃસાર આ સંસાર છે, શું મૂંઝી મોહી રહો,
 રે ચેત ચેતન ચેત ! અવસર જાય છે અમુલખ વહો. ૬
 નારી પરાભવ સ્થાન, બાંધવ સમજ બાંધન રૂપ છે,
 વિષયો બધાં વિષમય અને સંસાર ભયકર દૂપ છે;
 અતિ મોહ મૂરખ તે પ્રતિ શું, અહર્નિશ રાખી રહો,
 રે ચેત ચેતન ચેત ! અવસર જાય છે અમુલખ વહો; ૭
 અસ્થિર આયુ અદ્ય છે તવ વ્યર્થ તેહ વિતાવે ના,
 ભવ વારિધિમાં નાવ નિજ, છતિ શક્તિએ ડૂબાવ ના;
 ઝટ ધાર, કર નહિ વાર, જે સદ્ધર્મ ભગવંતે કહો,
 રે ચેત ચેતન ચેત ! અવસર જાય છે અમુલખ વહો. ૮
 મુક મમત મિથ્યા માહરાનો, કાંઈ છે નહિ તાહર;
 ધન ધામ અન્ય દમામ રેંશે, સર્વ જ્યાંતું ત્યાં ધર્યું;
 છે આવિયો તું એકલો ને એકલો જશે દહો.
 રે ચેત ચેતન ચેત ! અવસર જાય છે અમુલખ વહો. ૯
 છે કાચની કોદી સમાણી, કાચ તહારી જવરી,
 અણુચિંતવી ફટ ફૂટિને જશે મૃતિકામાં મળી;
 પરમાદમાં તેને ભરંસે, નવ રહે તું ગહગહો,
 રે ચેત ચેતન ચેત ! અવસર જાય છે અમુલખ વહો. ૧૦

૧ મુઠ ખુદ્ધિવાળા. ૨ વિતાવવું-જવા દેવું. ૩ ખાળ્યો.

આત્મોપદેશ.

૨૬૭

જે આજ કરવાનું તને તે, કાલપર નિર્ધારના,
 રે કાલ આવી કાળ તુજને, જકડશે જણ્યા વિના;
 પરભોક્ષમાં નિજ પાપની, શિક્ષા થશે રડશે રહો,
 રે ચેત ચેતન ચેત ! અવસર જય છે અમુલ્ય વહો. ૧૧
 તું તોડ તૃણ તાહરીને, જોડ મન જગદીશમાં,
 કર કામ રૂપી કાળને ઝટ કદન લેશ હઠીશમાં;
 તું વિર્યવાન મહાન શિદ. હત વિર્ય થઈ જોસી રહો,
 રે ચેત ચેતન ચેત ! અવસર જય છે અમુલ્ય વહો. ૧૨
 સમભાવને જિવ ભાવ, કર સદ્મર્મની આરાધના,
 આરાધના એ તાહરી છે કર્મ કેરિ વિરાધના;
 દુઃસાધ્ય મનને સાધિ, કર વશ પાંચ પુરણ ઇન્દ્રિયો,
 રે ચેત ચેતન ચેત ! અવસર જય છે અમુલ્ય વહો. ૧૩
 કર નાશ ચાર કષાયને વસુ^૧ કર્મ કેરિ કાશ તું,
 સ્વ સ્વરૂપને તું ઝોળખી, નિજ વિર્યને પરકાશ તું;
 આ સમયને નહિ સાધતો, પછિ રહિશ ભવ ભવ દુષિયો,
 રે ચેત ચેતન ચેત ! અવસર જય છે અમુલ્ય વહો. ૧૪
 તન્મય બની પરમાત્મ પદમાં, વીસર દેહાધ્યાસને,
 અપૂરવ અનુભવ ચાખિ અમૃત, વર પરમ શિવ વાસને;
 અહિ સદ્ગુરુનું શરણુ બ્રમણુ ભીખ ભવની ટાળની,
 વરવા અભય પદ વેગથી, વર શીખ સુણુ વિરપાળની. ૧૫

ઈંદ્રવજ્ર.

સ્વાત્મા તાણું ચિત્ત સુહિત ઇન્દ્રી, સ્યાદ્દાદ શૈલી ગુરૂ પાસ પ્રીછી;
 અહાં વિશુદ્ધિ જિન ધર્મ સેવો, આનંદ આવાસ મજે અભેવો. ૧૬

વિરપાળ હંસરાજ શાહ.

ધ્રાંગધરા.

૧ આડ કર્મ.

૨૬૮

શ્રી જૈનધર્મ પ્રકાશ.

પ્રબોધ.

(અનુસંધાન પૃષ્ઠ ૨૫૯ થી.)

સંસ્કૃત કેળવણી: સંસ્કૃત કેળવણીની બહુજાળ જરૂર છે. આપણા ધર્મશાસ્ત્રો અને તે પરની ટીકાઓ ઘણી ખરી સંસ્કૃત અને માગધીમાં જ છે. આ કેળવણી હાલમાં બહુ ઓછી થઈ ગઈ છે. આવકો તો સંસ્કૃતનો જરા પણ અભ્યાસ કરતા નથી સંસ્કૃત કેળવણી માર્ગોપદેશિકા, મંદિરોંત પ્રવેશિકાદ્વારા લેવાય છે અથવા સંસ્કૃત વ્યાકરણદ્વારા લેવાય છે. પ્રથમ પદ્ધતિ પ્રમાણે ભણનાર અપૂર્ણ રહે છે, પણ આવક વર્ગને થોડા વખતમાં આ રીતે ભણવું સાઈ છે. પ્રાચીન પદ્ધતિમાં જ્ઞાનદૃઢ થાય છે, પણ વખત વધારે જાય છે. આવકોમાં આ કેળવણી તદ્દન નહિ જેવી થઈ ગઈ છે. સાધુઓમાં પણ કાવ્ય, કોષ, ન્યાયમાં નિપુણ બહુ થોડા રતો. મળી આવે છે. સંસ્કૃત ભાષાનું બીજા કોઈ પણ ભાષા કરતાં ઉચ્ચ અને વિસ્તારવાળું છે. વચ્ચેના વખતમાં જે મુસલમાનોએ અનેક ભંડારોનો નાશ કર્યો ન હોત તો આજ તે ભાષાનું સાહિત્ય બહુજાળ સારો દેખાવ કરી શકત. છતાં પણ હજી કાળના પ્રભાવ પ્રમાણે જે રહી ગયું છે તે પણ સામાન્ય વ્યક્તિઓ માટે બહુ છે. આવી ઉત્તમ ભાષાનો અભ્યાસ તથા દેવામાં મુખ્ય ત્રણ કારણો છે. ભણનારાઓમાં ઉત્સાહની ગેરહાજરી, ધનવાનોનું મદદ કરવામાં પછાત પણું અને ભણાવનારની ગેર હાજરી અથવા જે ભણાવનારા મળી શકે તો તેનાં સાધનોનો અભાવ. આ ત્રણે કારણોએ બહુ અસર કરી છે. અને તેથી સંસ્કૃત અભ્યાસ બહુ અટકી પડ્યો છે.

સંસ્કૃત અભ્યાસમાં અસારે એવી ખરાબ સ્થિતિ થઈ પડી છે કે સાધુઓને બ્રાહ્મણો પાસે અભ્યાસ કરવો પડે છે. જૈન શાસ્ત્રમાં એક નિયમ છે કે ગુરુનું બહુ માન કર્યા વગર જ્ઞાન પાપ્ત થતું નથી. પગારદાર શાસ્ત્રી રાખી તેની પાસે ભણનારામાં તેના તરફ ગુરુબુદ્ધિ રહેતી નથી; પણ તેને એક તોફાર ધારવામાં આવે છે અને ભણાવનારને પણ બહુધા પૈસા તરફ જ દૃષ્ટિ હોય છે આ કારણથી અભ્યાસમાં જોઈતો વંચારો થઈ શકતો નથી. આજ જગોએ જે આવક વિદ્વાનો હોય તો બહુ ફેર પડે. તેઓ તનમનથી જે મહેનત કરે તેનું પરિણામ સારું જ આવે. વળી પુસ્તકમાં શબ્દાર્થ ઉપરાંત ગંભીર રહસ્ય રહેલું હોય છે જેને સાંપ્રદાયિક જ્ઞાન (traditional knowledge) કહે છે, જે ગુરુ પરંપરાએ ચાલ્યું આવે છે. આનું જ્ઞાન

પ્રબોધ.

૨૬૯

અન્ય કામના માણસ પાસેથી ઇચ્છિતું એ આકાશ કુસુમની ઇચ્છા જેવું છે. આપણા સંપ્રદાયિક જ્ઞાનનો લોપ થયો છે તેનો મોટો હેતુ આજ છે. આવકો અથવા સાધુઓ આ જ્ઞાન હળુ પણ ટકાવી શકે એમ છે. આવકોને સારી સહાય મળે તો તેઓ આવા કામમાં પોતાની બુદ્ધિ ફેરવી શકે.

આવકોને અભ્યાસ કરવા માટે ખર્ચની જોગવાઈ કરી આપવી જોઈએ કે જેથી તેઓ અભ્યાસ તરફ એકાગ્ર ચિત્તથી ધ્યાન આપી શકે. તેટલા માટે જરૂરનું છે કે તેઓને પૈસા સંગ્રહમાં જરા પણ વિક્ષેપ પડ્યો ન જોઈએ; આટલા સારૂ અભ્યાસ દરમિયાન 'સ્કોલરશીપ' તેઓને આપવી જોઈએ. વળી અભ્યાસ કર્યા પછી તેઓ પોતાનું બરણ પોષણ સારી રીતે કરે તે સારૂ તેમને જોગવાઈ કરી આપવી જોઈએ. જ્ઞાનદ્રવ્ય લેવાનો શ્રાવકને માટે પ્રતિબંધ છે, તો તેઓને માટે નવરૂંડો ઉઘાડી તેમાંથી સારો પગાર આપી સાધુઓ અને શ્રાવકોના અભ્યાસ સારૂ તેમને રોકવા જોઈએ.

સાધુઓને શ્રાવક કરતાં સારી રીતે અભ્યાસ કરવાની જોગવાઈ છે, કારણ કે તેઓને દ્રવ્યોપાર્જન વિગેરે હાડમારી નથી. તેઓ ધારે તો આ વિષયમાં બહુ કરી શકે. સાધુઓએ અભ્યાસ કરી બે પ્રકારની ફરજ અમલવાની છે. એક પોતાના જેવા શિષ્યો તૈયાર કરવા અને બીજું શ્રાવકોને ઉપદેશ આપવો. ગિતાર્થ મહારાજનઓની વિશાળવાણીથી ભવ્ય જીવોનાં અતઃકરણો આનંદિત થાય છે. સાધુઓએ પણ અકાર્ય પોતાનું સમજી ઉપદેશ આપી સંસ્કૃત કેળવણીનો પ્રચાર વધે તે માટે પ્રયાસ કરવો જોઈએ.

ચાલુ સમય ફેરફારનો છે આપણી ચોમેર ફેરફારો થાય છે અને આપણી જૈનકામ પણ અબુદ્ધના ચક્ર ઉપર ચડતી હોય એમ જણાય છે. હાલમાં શ્રી બનારસ શહેરમાં મુનિમહારાજ શ્રી ધર્મવિજયજીએ બહુ કષ્ટ વેઠી એક સંસ્કૃત પાઠશાળા ઉઘાડી છે તેમાં સાધુઓ અને શ્રાવકો અભ્યાસ કરે છે. જૈનના આ બાળકો-સાધુ અને શ્રાવકો-બ્યારે ન્યાયમાં, સાહિત્યમાં, કાવ્યમાં, છંદમાં, નાટકમાં વિદ્વાન થઈ દેશમાં આવશે, તારે જૈનનો ડંકો વાગશે; આ પાઠશાળાથી આપણે અનેક શુભની આશા રાખીએ તો તેમાં અતિશયોક્તિ નથી. મહારાજ શ્રી ધર્મવિજયજીને તેમના સ્તુત્ય પ્રયાસ માટે અત્યંત ધન્યવાદ થતો છે, વળી હાલમાં ઘણે ઠેકાણે જૈન પાઠશાળા અને કન્યાશાળાઓ ઉઘાડે છે તેમાં બણાવનારાશિક્ષકો જોઈએ છીએ તે પણ આ

૨૭૦

શ્રી જૈનધર્મ પ્રકાશ.

પાઠશાળા પૂરી પાડશે. આતું બધું થશે પણ મોટી વાત રહી ગઇ. પૈસા ! ગૃહ-
સ્થો ! આવા ચિતરેલા સુંદર સ્થાન પછી તમને કોયળી ઉપર હાથ નાંખવાતું
કહેવું પડશે ખરું. ખરેખર આ બાબત એવી ઉત્તમ છે અને તે બા-
બતમાં સર્વ ભાઇઓનો એક મત એવો અનુકૂળ છે કે પૈસાની મદદ આ-
પવા માટે જૈનોને કહેવું પડે એજ જરા વિચારવા જેવું છે. આખાતાને
મોટા ધંડથી નવાજેશ કરવી જોઈએ અને આપણી કોમે પણ બતાવી
આપવું જોઈએ કે જૈનો પણ કેળવણીની બાબતમાં સારી રીતે વિચાર ચ-
લાવે છે. આ ખાતું સંસ્કૃત કેળવણી માટે બહુજ ઉત્તમ છે અને તેને
મદદ કરવી તે જૈનશાસનનો ઉડો પાયો ધસાતો-લુણો લાગતો અટકાવ-
વામાં-છૂંછાદાર કરવામાં મદદ આપવા જેવું છે. આશા છે કે જૈનભાઇઓ
આ બાબત જલદીથી ઉપાડી લેશે.

સ્ત્રીકેળવણી—ચાલુ સમયમાં આ સવાલ વધારે અગત્યતા ધરાવે છે.
કાંઈ પણ કોમની સામાન્ય સ્થિતિ તપાસવી હોય તો ગૃહવ્યવહાર કેવા
પ્રકારનો છે તે પ્રથમ તપાસવું જોઈએ, કારણ કે ગૃહવ્યવસ્થા ઉપરથી સા-
માન્ય મત બાંધી શકાય છે. ગૃહવ્યવસ્થા તરફ નજર કરીએ તો જૈનકોમ
અને સામાન્ય રીતે આખી હિંદુ કોમ બહુ પછાત પડતો દેખાવ કરે છે.
અપવાદ દાયક દાખલાઓ આ સામાન્ય ચિત્રમાંથી બાદ ગણવાના છે એમ
લખવાની જરૂર નથી. ધર સુખનું સાધન હોવું જોઈએ તેને બદલે દુઃખનું
સ્થાનક થઈ પડ્યું છે. ધરમાં કંકાસ દેખાય છે, સાસુ વહુ, દેરાણી જેઠાણી
અને નણંદ ભોમઈ દેખીતી નકામી બાબતો પર છેડાઈ પડે છે, સંપ દે-
ખાતો નથી, ધરની વસ્તુઓ અવ્યવસ્થિતપણે પડેલી હોય છે, અસ્વચ્છતા
પણ બહુ જોવામાં આવે છે ! જ્યાં આવા દેખાવો સાધારણ થઈ પડ્યા
હોય, તેવા ઘરોને સુખના સાધન ભાગ્યેજ કહી શકાય. આ નિયમ સર્વ
સ્થાને લાગુ પડતો નથી પણ ઉપર જણાવ્યું તેમ અપવાદ યોગ્ય હોય છે.

આવી ગૃહ વ્યવસ્થાનું કારણ શું હશે તે શોધી કાઢવું જોઈએ. જ્યાં-
થી ગૃહસ્થીને સંતોષ તથા સુખ ભેવાની આશા ત્યાંથી હૃદયને દહતો શો-
કાગ્નિ મળી આવે તે બહુજ શોચનીય ગણાય. સંસારથી વૈરાગ્યવાનને આ
સવાલ ઓછી અગત્યતા ધરાવનારો છે; પણ ગૃહસ્થ ધર્મસ્થ શ્રાવકોને આ
સવાલ બહુ ધ્યાન આપના યોગ્ય છે. વળી સ્ત્રીની વખત પસાર કરવાની
રીત જોઈએ છીએ ત્યારે તો ખરેખર ખેદ થાય છે. નવરાશનો વખત તે-

પ્રત્યોદય

૨૭૧

ઓ કુચળી કરવામાં, નિંદા કરવામાં અને ગપ્પા મારવામાં માણે છે. આપણે ગૃહ સંસ્કાર એવો વિચિત્ર થમ્મ ગયો છે કે હુશિયાર કર્તવ્ય તેના પર લેખ લખી આપણને જ હસાવે, પણ આપણને તો ઘણા વખતનું દરદ કોડે પડી ગયું છે, તેથી મનમાં વિચાર આવતો નથી. ભવિષ્યની પ્રજા સુખી થાય તે સારૂ આ અગત્યના પ્રથમ સાંસારિક સવાલ પર ધ્યાન આપવાની બહુજા જરૂર છે.

બહુ બહુ વિચાર કરવા પછી વિદ્વાનોએ સિદ્ધ કર્યું છે કે ગૃહ સંસ્કારમાં આપણી જે ચાલુ સ્થિતિ છે તે કોંગ્રેસવાણીની ગેરહાજરીને લીધેજ થયેલી છે. આ સવાલ ઘણો અગત્યનો હોવાથી અત્રે તે પર વિચાર કરવામાં આવશે. આજ ચોપાનીઆમાં દશ વર પરસ આ વિષય સારી રીતે ચર્ચાઈ ગયો છે, પરંતુ તે પર પુનરાવર્તન કરવાની જરૂર હોવાથી કોઈક નવા રૂપમાં આ વિષય પર વિચાર કરીએ.

ગૃહસંસ્કારના ઉપર દોરેલાં ચિત્ર ઉપરથી સ્વર્વને વિદિત થયું હશે કે આપણી ગૃહસ્થિતિ નેહએ તેવી નથી. અને તેથી તેમાં ફેરફાર થવો નેહએ. ગૃહકાર્યમાં સ્ત્રી પ્રધાન છે, અને તેથી તેઓને સારા વિચાર તથા આચારવાળી કરવી એ પ્રથમ કર્તવ્ય છે. કોંગ્રેસવાણીથી માણસ પોતાને માટે વિચાર કરતાં શીખે છે, પોતાની જવાબદારી કેટલી છે તેનો તેને ખ્યાલ આવે છે, પોતાનું કામ શું છે તેની તેને સમજણ પડે છે, તે કામ આંછે ખરચે અને થોડા વખતમાં કેવી રીતે કરવું તેની તેને સુજ પડે છે અને કાર્યમાં દક્ષતા અને વિચાર શિળતા આવે છે. વિચારમાં આવો ફેરફાર થવાથી આચાર તુરંતજ સુધરી જાય છે અને તેને પરિણામે એક નવીન જનતનેજ સંસાર ચાલુ થાય છે. કોંગ્રેસવાણી માતાનાં બાળકો નાનપણમાંજ સંસ્કારી થાય છે, અને છોકરાની કોંગ્રેસી હાલ છ વરસની ઉમ્મરે શરૂ થાય છે તેને બદલે ઘોડીયામાંથી શરૂ થાય છે. લઘુ વયનું અસંસ્કારી મન અડખે પડખેના વિચારો બહુ ત્વરાથી ગ્રહણ કરે છે અને તેથી ભવિષ્યની પ્રજાના સુખનો આધાર બાળવયનાં સંસ્કારો ઉપર રહે છે. ભાર મૂકીને એમ કહી શકાય કે કોંગ્રેસવાણી સ્ત્રીઓના પુત્રો ભવિષ્યની જીંદગીમાં બહુ સારું કાર્ય કરી શકે. આટલા ઉપરથી સ્ત્રી કોંગ્રેસવાણીની જરૂરીઆત પ્રત્યક્ષ જણાઈ આવે છે.

સ્ત્રી કોંગ્રેસવાણીની બાબતમાં બીજી જે બાબત ધ્યાન ખેંચનારી છે તે એ છે કે આ પ્રકારની કોંગ્રેસવાણી શાસ્ત્ર સમ્મત અને લોક સમ્મત છે કે

૨૬૨

શ્રી જૈનધર્મ પ્રકાશ.

નહિ. જૈન શાસ્ત્રની સંમતી આ બાબતમાં પરિપૂર્ણ અંશે છે. શ્રીપાળ પત્ની મયણાસુન્દરીએ રાજસભામાં જે વિદ્યાવિલાસના દ્રશ્યો બતાવ્યા છે. બ્રાહ્મી, સુન્દરી, ચંદનબાળા, દમયંતી, વિગેરે કેળવણીના પ્રતાપથી પ્રાપ્ત કરેલા સદ્ગુણોના ભંડારરૂપ હોય જૈનશાસ્ત્રમાં તેઓના ચરિત્રો અનુકરણીય છે અને બ્રાહ્મી તો ૧૮ લીપીની માતા તરીકે પૂજ્ય છે, ઋષભ-દેવ પરમાત્માએ તેને તથા સુન્દરી કે જેને ખાસ ગણિત શિખવ્યું હતું તેને બહુ સારો અભ્યાસ કરાવીને જૈન શાસ્ત્રમાં સ્ત્રી કેળવણીની તરફેણમાં પોતાના વિચારો સ્પષ્ટ કર્યા છે, આથી કોઇ પણ શાસ્ત્રાભ્યાસી સ્ત્રી કેળવણી વિરૂદ્ધ થાય એ બંનવાંજોગ નથી. સામાન્ય વર્ગ પણ આ બાબતમાં હવે પૂરેપૂરી છુટથી વિચાર બતાવે છે. અને જૈન કામમાં ઠેકાણે ઠેકાણે કન્યાશાળાઓ સ્થાપન થયેલી જોઇએ છીએ. વળી છેલ્લી કોન્ફરન્સમાં આધાર આપવા લાયક સ્થાનોથી સ્ત્રી કેળવણી સંબંધમાં અનુકુળ વિચારો બતાવવામાં આવ્યા છે. હવે તો કોઇ પણ સવાલ વિચારવા જેવો રહેતો હોય જો તે સ્ત્રી કેળવણી કેવા પ્રકારની આપવી તેજ છે.

હાલમાં સ્ત્રીયોને—બાળાઓને કેટલાક વિષયો એવા શિખવવામાં આવે છે કે જે ભવિષ્યમાં તેને તદ્દન કામ વગરના થઇ પડે, આના પરિણામમાં ગૃહકાર્યમાં બજેલી સ્ત્રીઓ કુશળતા દેખાડી શકતી નથી. સ્ત્રીનું કાર્ય શું છે તે બાબતમાં એણું ધ્યાન અપાયાને લીધે આ બાબતમાં ભૂલ થઇ હોય એમ લાગે છે. સ્ત્રી અને પુરૂષના કાર્યો તદ્દન જુદા પ્રકારના છે અને તેથી તેને માટે વાંચનમાળા પણ જુદા પ્રકારની જોઇએ અને જ્યારે ટુંકા વખતમાં અભ્યાસ પૂરો કરવો પડે છે ત્યારે થોડા વખતમાં તો તેને એવા વિષયો શિખવવા જોઇએ કે જેથી તે બાંધી તરીકે, માતા તરીકે અને વૃદ્ધા તરીકે પોતાનું કાર્ય બહુ સારી રીતે બજાવી શકે. સ્ત્રીયોને ઉપયોગી વાંચન, લેખન, ગણિત, ભરત, ગુંથન, દાણા પારખવાની વિદ્યા, પાકશાસ્ત્ર વિગેરે તરફ ધ્યાન આપવું જોઇએ, આવા આવા અનેક સ્ત્રીઉપયોગી વિષયો તરફ ઉપેક્ષા કરવામાં આવે છે. હાલમાં વિદ્વાનોનું આ બાબતમાં ધ્યાન ખેંચાયું છે. આપણી કન્યાશાળાઓમાં આ બાબતપર યોગ્ય ધ્યાન આપી શકાય. તેઓને જે ભરતકામ, અથવા ઝીક વિગેરેનું કામ શાળામાં શિખવવામાં આવે તો તેઓ પૈસાનો બચાવ કરવા ઉપરાંત કાંઇ પૈસા પ્રાપ્ત પણ કરી શકે. વળી લૂગડાં શીવવાનો કસબ પણ સ્ત્રીઓને સારી રીતે શીખવી શકાય.

પ્રબોધ.

૨૭૩

આવી આજ્ઞાઓપર હવે ધ્યાન આપવાની જરૂર છે. કન્યાશાળાઓમાં સરકારે આવા વિષયો દાખલ કરવા માંડ્યા છે. આ તરફ દરેક શહેરના આગેવાનોનું ધ્યાન ખેંચાવાની જરૂર છે.

• સ્ત્રીઓને ઇંગ્લિશ કેળવણી આપવી કે નહિ એ ચર્ચાનો સવાલ છે. આ આજ્ઞા ઉપર વિચાર ચલાવવા આપણી કોમ હજી તૈયાર નથી. હાલ તુરત સ્ત્રી ઉપયોગી વિષયો શીખવવાની ખાસ જરૂર છે. હાલમાં બાળાને તેર ચૌદ વરસે પરણાવવાનો લોકોનો વિચાર હોવાથી તે વખતમાં કેટલું જ્ઞાન આપી શકાય તેનો વિચાર ચલાવી કેળવણી આપવી જરૂરની છે. લોકો તેવી કેળવણીનો બહુ લાભ લેશે. સ્ત્રી કેળવણીઉપર પૂરતું ધ્યાન આપનારા આપણી ભવિષ્યની પ્રજા સુધારશે, જેથી તે આજ્ઞામાં સત્વર ઉપાયો લેવાની બહુ જરૂર છે.

સ્ત્રી કેળવણીની ચાલુ પદ્ધતિએ જોઈએ તેવો જવાબ આપ્યો નથી એમ જ્યારે જણાય છે ત્યારે સ્ત્રી કેળવણી કેવી જોઈએ તેપર વિચાર કરીએ. પ્રાથમિક કેળવણી માટે એક યોજના વિચારવા જેવી છે. ચાલુ રિવાજને માન આપીને સ્ત્રીઓની કેળવણી તેર વરસમાં પૂરી કરી શકાય એવું ધોરણ રાખ્યું હોય તો ઘણા માણસો આ આજ્ઞામાં સપક્ષ થાય. વળી આ યોગ્ય વખત દરમિયાન સ્ત્રીને ઉપયોગી બાજોતોનું સામાન્ય જ્ઞાન પણ તેને મળવું જોઈએ. નીચેની યોજનાથી આ હેતુ કાંઈક પાર પડશે. અગર જો કે આ યોજના સૂચનારૂપ છે, પણ કંઈ લીંટી પર કામ કરવું તે તેમાંથી તુરત માલુમ પડશે.

છોડીઓને સાત વરસની ઉમ્મરે નિશાળે મુકવી. નિશાળનો વખત ત્રણ થી ચાર કલાકનોજ રાખવો. આ વખત મધ્યાહ્ન ૧૨ થી ૩-૪ સુધીનો રાખવો. આવો વખત રાખવાથી બાળા પોતાની માને ઘરના કામમાં પણ મદદ કરી શકે. નિશાળમાં પ્રાથમિક અભ્યાસ પાંચ વરસમાં પૂરો કરાવવો. આ દરમિયાન તેને ગુજરાતી તથા શાસ્ત્રી સારી રીતે વાંચતાં શીખવવું, સાથે ઘરનું નામું રાખી શકે તેવી ગણીતની કેળવણી આપવી. આ ઉપરાંત બરવાનું, શીવવાનું, અને લૂગડાંનું માપ લેવાનું, દાણા પારખવાનું અને રસોઈ કરવાનું શીખવવું તથા બાળકને ઉછેરવાનું અને સામાન્ય ઔષધજ્ઞાન વિગેરે ગૃહ ઉપયોગી સર્વ બાજોતો શીખવવી. સર્વથી વધારે અગત્યનો વિષય ધાર્મિક કેળવણીનો છે. પહેલાં વરસમાં દરરોજ એક કલાક નીતિના વિષયપર છા-

૨૭૪

શ્રી જૈનધર્મ પ્રકાશ

ડીઝો સમજી શકે તેવી વાતોઝો કહેવી અને ઓજાવવી. ખીજે વરસે ની-
તિની કહેવતોપર વ્યાખ્યાન આદિ વાંચીને દૃઢ ઠસાવવાં. ત્રીજે વરસે સતી-
ઝોનાં ચરિત્રો કહેવાં અને સાથે પ્રતિક્રમણ અર્થ સહિત થર કરાવવા.
આવી રીતે પાંચ વરસની આખરે અબ્યાસી બાળા નીતિના તત્ત્વોથી સં-
પૂર્ણ બનવી જોઈએ. અને પંચપ્રતિક્રમણ વિગેરે આવશ્યકનું અર્થ સહિત
જ્ઞાન થવું જોઈએ. પાંચ વરસમાં આટલો અબ્યાસ બહુ નહિ થઈ પડે;
કન્યાશાળમાં શી લેવી નહિ અને પ્રસંગોપાત્ત મનામના મેળાવડા, સ્કૉલરશીપ
વિગેરે દ્વારા સારી રીતે અબ્યાસ કરનાર બાળાઝોને ઉત્તેજન આપવું.

સંજીન પાયાંપર અપાયેલી કેળવણી કદી પણ નિષ્ફળ જતી નથી.
ક્રપરના વિચારો સૂચનારૂપે છે પણ તે બની શકે તેવા છે. તેમાં પૈસદારોની
મદદની જરૂર છે પણ સ્ત્રી કેળવણીથી આખો સંસાર સુધરી જશે. આવી
રીતે કેળવાયલી સ્ત્રી પત્ની, માતા, અને વડીલ તરીકે નામ કાઢશે અને વ-
ખત કેમ માળવો તે તેને બહુ સહેલો સવાલ થઈ પડશે. ‘ચાર સુઝા
બેગા થવાથી ઘર ભાંગવાને બદલે જ્ઞાનગોષ્ઠિ કરશે’ અને શુદ્ધ વ્યવસ્થામાં
પુરૂષને ધ્યાન આપવાની જરૂર પડશે નહિ. હાલનો આ સુખી સ્વપ્ન છે પણ
કદાચ ચીર પ્રવર્તતી ઉંઘમાંથી મારા બંધુઓ જનગત થઈ જાય તો સ્વપ્ન
પણ સાચું થઈ જાય. કોઈપણ યોજના અમલમાં આવે નહિ તે દરમ્યાન
ચાલુ પદ્ધતિ પ્રમાણે પણ સ્ત્રીને કેળવણી દરેક માળાપે આપવી અને ઘરે
પોતે તસ્તી લઈ નીતિના મૂળ તત્ત્વો તેના મનપર ઠસાવવા. અને શુજરાતી
ભાષામાં સ્ત્રી ઉપયોગી ધણી ઉત્તમ ગ્રંથો છે તે તેને સમજાવવા.

ધાર્મિક કેળવણી: આખા વિષયનું મધ્યબિંદુ આ જ્ઞાન છે. સર્વ
પ્રકારની કેળવણી આપવામાં ધાર્મિકજીવન ઉન્નત થાય; મનુષ્યોના આચાર-વ-
ર્તન ઉચ્ચતર થાય; ધાર્મિક વૃત્તિઓ સ્પષ્ટ રીતે દીગંતમાં દેખાય એજ હેતુ
છે. અને એ હેતુ વગરની કેળવણી કેવળ ઉદર પે. પણ નિમિત્તજ થાય છે.
ધાર્મિક કેળવણીની આવશ્યકતા સંસ્કૃત કેળવણીપર લખનાં બતાવી છે તેથી
અહીં વધારે લખવાની જરૂર નથી. આ વખતમાં આ બાબતપર ધ્યાન મંદ
થતું જાય છે, એ લોકોની હીનપુણ્યતા અને આગામી અયોગતિ સૂચવે છે.
આ બાબતમાં સ્વાર્થનો લાગ કરી પરમાર્થ જે ઉચ્ચ પ્રકારનો સ્વાર્થજ છે
તે ગ્રહણ કરવાની આવશ્યકતા છે.

ધાર્મિક કેળવણીમાં હાલમાં પ્રાથમિક કેળવણી તરીકે પાંચ પ્રતિક્રમણ
મુખ્ય પાઠે કરાવવામાં આવે છે. આની સાથેજ ‘જે અર્થનું જ્ઞાન કરાવવા

પ્રબોધ.

૨૬૫

તો-ધારેલો હેતુ પાર પડે ધાર્મિક કેળવણીની શરૂઆત સમજ્યા વગર માત્ર ગોખતાથી થતી ન જોઈએ. આ વિષયપર ધ્યાન ખેંચાવાની જરૂર છે. કેળવણી આપતી વખતે ધર્મના મૂળ તત્ત્વો સાદા રૂપમાં, મિષ્ટ લાગે તેવી રીતે બાળકને સમજાવવાં, વચ્ચે કથાઓ પણ કહેવી અને તેમ કરીને તેનામાં રહેલી ધાર્મિકવૃત્તિ જાગૃત કરવી. મોટી ઉમ્મરના અભ્યાસીને પ્રથમથી અર્થ સહિતજ અભ્યાસ કરાવવો. ધાર્મિક જીવન ઉંચું કરવા માટે સમજણની પૂરે પૂરી જરૂર છે. ધાર્મિક અભ્યાસ સાથે આનંદ થાય અને તેને અનુસાર વૃત્તિઓ થાય એવો રસાત્મક અભ્યાસ કરી નાંખવો. આ સર્વ કોણ કરે એ અતિ ગંભીર સવાલ છે.

આવશ્યક સમજ્યા પછી પ્રકરણો જીવ વિચાર નવ તત્ત્વદિક શીખવા અને છેવટે કર્મગ્રંથ જેવી ગૂઢ શીલોસોશીના ગ્રંથો ગુરૂ યોગે વાંચવા. આ કામ સરસ છે પણ તે બાબતમાં યોગ્ય લાઇન દોરવાની જરૂર છે. આગળ અભ્યાસ કેવો કરવો તે પાત્રની શોધક બુદ્ધિને તીવ્રતા ઉપર આધાર રાખે છે.

જૈનશાસ્ત્રોના વિષયોના ચાર વિભાગ પાડવામાં આવ્યા છે. ચરિત્રાનુયોગ (mythology) ચરણકરણાનુયોગ (ritual) દ્રવ્યાનુયોગ (philosophy) અને ગણિતાનુયોગ (mathematics) આ ચારે અનુયોગનો અભ્યાસ લખ્યો છે તેજ સ્થિતિમાં છે એટલે કે ત્રણ અનુયોગનો અભ્યાસ બહુ મંદ છે. માત્ર ચરિત્રાનુયોગ સંબંધી જ્ઞાન ઘણાને હોય છે પૂર્વાચાર્યોએ જ્યારે જોયું કે દ્રવ્યાનુયોગનો અભ્યાસ બહુ મંદ પડતો જાય છે ત્યારે તેઓએ મુખ્ય નિયમો સાથે કથાઓ જોડી દીધી. કથાથી બે પ્રકારનો લાભ થાય છે; એક તો મન આનંદ પામે છે અને મહેનત પડતી નથી. આ બાબત સહેલી છે તેથી આ જમાનામાં બાપાંતર રૂપે બહુ ગ્રંથો છપાયા છે. આ બાબતમાં ફરીઆદ કરવા જેવું કંઈ રહેતું નથી.

ચરણકરણાનુયોગના અભ્યાસમાં ક્રિયાનો સમાવેશ થાય છે. આ બાબતના અભ્યાસી ઓછા છે. સોળ સંસ્કાર જૈનવિધિ પ્રમાણે થતા નથી અને લગ્ન પણ બ્રાહ્મણ વિધિથી થાય છે. આ બાબતમાં જૈન કોન્ટ્રાસ્ટના ફરાવને અનુસરવાની આપણી ફરજ છે. ભોજકોને આ વિધિ શીખવી તૈયાર કરવાની જરૂર છે. વળી પ્રતિષ્ઠા વિગેરે વિધિના જાણનારા પણ ઓછા છે તે વધારવાની જરૂર છે.

દ્રવ્યાનુયોગના અભ્યાસમાં ૪૫ આગમો પૈકી કેટલાક આગમો અને

૨૭૬

શ્રી જૈનધર્મ પ્રકાશ.

ખીજ અધ્યાત્મ તથા ઉપદેશના અને પુરુષોત્તમના સ્વરૂપવાળા ગ્રંથો વિગેરેનો સમાવેશ થાય છે. આ બાબતનો અભ્યાસ બહુ પછાળ સ્થિતિમાં છે. સાધુ-ઓમાં આગમનું જ્ઞાન ધરાવનારા બહુ ઓછા છે. અન્ય શાસ્ત્રોનો અભ્યાસ શ્રાવકોમાંથી ઓછો થતો જાય છે, અને હજુ સુધીમાં વધતો હોય એવું એક પણ સંગીન ચિન્હ દેખાતું નથી. ઉપયોગી ગ્રંથો છાપીને મૂળ રૂપે બહાર પાડવાની જરૂર છે. જ્ઞાનોદ્ધારના વિષય પર ખાસ લખ લખવાની આવશ્યકતા છે.

ગણિતાનુયોગનો અભ્યાસ તો તદ્દન દેખાતો નથી. અભ્યારે અણિત સંબંધી ઘણા સવાલો અધારામાંજ રહેલા જણાય છે. આ સર્વ બાબતો પર સારી રીતે વિચાર કરવો જોઈએ.

ઉપરની હકીકત ધ્યાનમાં રાખી જીવનનો હેતુ ઉચ્ચતર કરવા માટે, મનની વિશુદ્ધિ માટે અને મનુષ્ય જીંદગી મળી છે તેને સફળ કરવા માટે કેળવણી લેવાની જરૂર છે. મુળ વિષય ઉપર આવીએ તો જ્ઞાન ગુણ પ્રગટ કરવાની જરૂર છે. આ પ્રમાણે ધાર્ય: પ્રવૃથ્થો હ્રદિ. એટલું વાક્ય સાર્યક કરવું એવી નમ્ર પ્રાર્થના છે.

મૌક્તિક.

પાપસ્થાનક.

દરેક જૈનખંધુઓને માટે જે આવશ્યક ક્રિયા બતાવવામાં આવી છે તેમાં સવારે તે સાંજે અદાર પાપસ્થાનક આજોવવામાં આવે છે. બહોળે ભાગે દરેક શ્રાવક કે શ્રાવિકા એ વખતે અદાર પાપસ્થાનકોના નામ માત્ર ભણી જાય છે; પરંતુ તે તે પાપ આખા દિવસમાં એક વખત કે વધારે વખત પોતાને લાગ્યા છે કે નહીં તેનો ખીલકુલ વિચાર પણ કરતા નથી. એટલુંજ નહીં પણ પ્રતિક્રમણ ભણાવનાર કે અન્ય જે કોઈ એ અદાર પાપ-સ્થાનકોના નામો બોલી જાય છે તે ધ્યાનપૂર્વક સાંભળવાની પણ તસ્દી કેટલાક તો લેતા નથી. માત્ર છેવટે તે પાપ સ્થાનકોમાંથી જે કોઈ સેવ્યાં હોય, સેવરણ્યાં હોય, સેવતાં પ્રત્યે અનુભોવાં હોય તેનો મિચ્છ.મી દુષ્કંડ આપે છે. કેટલાએક તો આ વાક્ય રચના પણ શન્ય ચિત્તે બોલી જાય છે અને કેટલાક તેથી પોતાને લાગેતાં પાપોને વિનાશ થયાનું માને છે આ તેઓનું

પાપસ્થાનક.

૨૭૭

માનવું વિચાર કરતાં પ્રમાણભૂત લાગતું નથી. ત્રણ યોગવડે બાંધેલા પાપોનો વિનાશ કરવા માટે ત્રણે યોગોની જરૂર છે, તો આમાં તો માત્ર વચન યોગ એકલો અને તે પણ અસ્તાવ્યસ્ત પ્રવર્તે છે તો તેથી આખા દિવસમાં બાંધેલા પાપકર્મોનો ક્ષય શી રીતે થાય.

અદાર પાપસ્થાનકોનો ક્ષય કરવા માટે પ્રથમતો તે પાપોને ઝોળાવવા જોઈએ, સમજવા જોઈએ, પછી તે પાપો આખા દિવસમાં પોતાને લાગ્યા છે કે નહીં તેનો વિચાર કરવો જોઈએ. વિચાર કરતાં જે જે પાપો લાગ્યા હોય તે તે પાપો સંબંધી લાગ્યાના પ્રમાણમાં શુદ્ધ અંતઃકરણથી પશ્ચાત્તાપ કરવા પૂર્વક તેનો મિચ્છામી દુકડ આપવો જોઈએ. આમ કરવાથી કેટલેક અંશે (પ્રવીણ નહીં) તે પાપોથી છુટકારો થવાનો સંભવ છે.

આ ક્રિયા શાસ્ત્રકારે પ્રતિક્રમણ કરનાર માટેજ બતાવી છે એમ નથી; પણ પ્રતિક્રમણ ન બની શકે તેમ હોય તો તે શિવાય પણ આ પાપો સંબંધી વિચારણા કરીને પશ્ચાત્તાપ કરવા પૂર્વક તેનો મિચ્છા દુકડનો દર-રોજ દરેક આવકે આપવોજ જોઈએ. આ કાંઈ વેઠ કરવાની નથી કે વે-દનો વારો ચુકવવાનો નથી; આતો મહામોટા નુકશાનમાંથી બચવાનો ધણો સહેલો ને સરસો ઉપાય છે. જે એ પ્રમાણે કરવામાં ન આવે તો તેવી રીતે લગ્નગેલાં પાપો આગામી ભવે ભોગવવાં પડે છે ત્યારે બહુ સુસ્કલ થાય છે.

મિચ્છાદુકડ દેવાથી સર્વેશે તે તે પાપોથી છુટકારો થતો નથી એમ ઉપર સૂચ્યું છે તેનું કારણ એ છે કે જેવા પ્રમાણમાં પાપ લાગેલ હોય તેટલા પ્રમાણમાં તેનું નિવારણ થવું જોઈએ, તોજ તે તે પાપોથી છુટા થવાય. દષ્ટાંત તરીકે વચારો કે-તીવ્ર માઠા અધ્યવસાયથી કોઈ જીવની વિરાધના કરી હોય, અથવા કોઈ માણસ પ્રાણ સંદેહમાં આવી પડે એવા પ્રકારની યોગી સાક્ષી પૂરી હોય અથવા કોઈ કૃપણ માણસની પ્રાણથી પણ વધારે બહાલી લક્ષ્મીનું હરણ કર્યું હોય કે કોઈ સુશિલા સ્ત્રીનું બળાતકારે શિયળભંગ કરેલ હોય તેવા પાપનો માત્ર મિચ્છાદુકડ દેવાથી નિરાસ ન થાય. તેને માટે તો ગીતાર્થ ગુરૂ પાસે જઈ, પોતાનું પાપ પ્રગટ કહી બતાવી, શુદ્ધ અંતઃકરણથી તેનું પ્રાયશ્ચિત્ત માગવું જોઈએ અને ગુરૂમહારાજ જે પ્રાયશ્ચિત્ત આપે તે તેજ પ્રમાણે કરવું જોઈએ. આમ કરવાથી તેવા પાપથી છુટવાપણું થાય છે. તેમાં પણ કેટલીક વખત પાપ

૨૬૮

શ્રી જૈનધર્મ પ્રકાશ.

કરતી વખત તીવ્ર અધ્યવસાયના કારણથી નિકાચીત બંધ પડીજ ગયો હોય તો તે ભોગવ્યેજ છુટે છે.

આટલા ઉપરથી દરેક જૈનબંધુઓએ વિચારવાનું એ છે કે-પ્રથમ તો કોઇ પણ પાપકર્મ તીવ્રપણે કરવું નહીં. છતાં થઇ જાય તો પછી તેને માટે જેવા યોગ્ય હોય તેવા ઉપાય તરતજ લેવા. આ સંસારમાં મોહચરત થયેલ પ્રાણી અજ્ઞાન દશાની પ્રબળતાથી જેટલો કોઇ વ્યાધિ આવ્યો હોય તો તેને કાઢવા માટે પ્રયાસ કરે છે તેટલો લાગેલાં પાપને કાઢવા માટે પ્રયાસ કરતો નથી. તે મૂઠ વિચારતો નથી કે આવેલ વ્યાધિ તો પૂર્વે બાંધેલ પાપનું પરિણામ છે. તેથી તેમાં તો ભોગવવા વડે છુટી જવુંજ યોગ્ય છે. કેમકે જો બોધું ભોગવાશે તો વળી શરીરને ભોગવવું પડશે. અને સ્થિતિ પૂરી થયે તેનો વિરહ થવામાં તે ઔષધની અપેક્ષા ધરાવનાર નથી. વગર ઔષધે પણ તે દૂર થઇ જશે. અને તીવ્રપણે વેઠવાનું કર્મ હશે તો ગમે તેટલા ઔષધ ઉપચારોથી પણ તે જશે નહીં. તો તેને માટે ફોગટનો પ્રયાસ કરવાનું છોડી દઇ નવાં લાગતાં પાપો કેમ બોધાં લાગે અને લાગેલાં પાપો કેમ નાશ પામે તેને માટેજ વ્યાધિના પ્રતિકાર માટેના પ્રયાસ કરતાં અતિ ધણો પ્રયાસ કરવો જોઇએ કે જેથી આગામી ભવે તેના પરિણામ તરિકે તેવા અસહ્ય વ્યાધિ વિગેરે ભોગવવાં ન પડે.

આ પાપસ્થાનકોની ટુંકી ટુંકી સમગ્રુતી આપવાની આવશ્યકતા જણાય છે તે હવે પછી આપશું કે જેથી ભવભીર પ્રાણીઓને તેનાથી દૂર રહેવાનું સવળ થાય.

જૈનમત સમિક્ષા સંબંધી વિચાર.

(તે સંબંધી ભાવનગરના શ્રી સંઘે કરેલી અરજ)

પંજબ આર્યસમાજના ઉપદેશક શંભુદત્તશર્મા તરફથી બહાર પાડવામાં આવેલી જૈનમત સમિક્ષા નામની અલગ ત નિકૃષ્ટ છુટના સંબંધમાં અત્રેના શ્રી સંઘ તરફથી એક અરજ શ્રી પંજબના મે. લેન્ડ્રેનન્ટ ગવર્નર સાહેબ તરફ મોકલવામાં આવી છે તે નીચે પ્રમાણે:—

જૈનમત સમિક્ષા સંબંધી વિચાર.

૨૭૬

To,

**HIS HONOUR SIR CHARLES MONTGOMERY
RIVAZ, K. C. S I.,
LIEUTENANT-GOVERNOR OF THE PANJAB
AND ITS DEPENDENCIES.
THE HUMBLE PETITION OF THE JAINS
OF BHAYNAGAR.**

Most Respectfully Showeth—

1. That a book entitled "*Jain Mata Shamiksha*," has created and promoted strong feelings of hatred and animosity among the Jains throughout India and Your Honour's humble petitioners of this place in particular.

2. That extracts from the said book were read before a meeting of Shri Sangha of this place and it was unanimously resolved that the book is calculated to excite deep hatred against the propounders of Jainism, its saints, devotees each and all.

3. That the Jains always welcome fair criticism of the truth of the doctrines embodied and propounded in their sacred books, but the book in question purports to be written with deliberately malignant intention of disreputing Jainism and its sacred books and to censure Munis (Jain ascetics) for the things and practices which they never do and which they are nowhere enjoined to do.

4. That the Jains are a quiet and loyal subject of His Majesty the King and are known for their kind treatment and brotherly feeling towards all without any distinction of caste or creed; and that this

૨૮૦

શ્રી જૈનધર્મ પ્રકાશ.

book is intended to sow broadcast the seeds of animosity between the members of the Jain Community on one hand and the Hindus in general and Arya Samajists in particular on the other.

5. That Your Honour's petitioners view with deep regret and sorrow that this book is not to be the only one of its kind but is to be succeeded by three other volumes of a similar nature and the publication of this fact in the preface of the book in question which clearly brings home malignity to the writer makes it incumbent on Your Honour's petitioners to have recourse to Your Honour the more necessary.

6. Herewith we submit in a separate paper translation of select passages from the book called ' Jain Mata Samiksha ' along with the proceedings of the Jain Meeting held in this connection.

7. In conclusion Your humble petitioners, being of opinion that it would only tend to accentuate the already excited feelings of their community, and that it might even lead to a breach of peace, they appeal to Your Honour's protection for the authority required under section 196 of Act V of 1898 for prosecuting the offenders under sections 153 A and 292 of the Indian Penal Code as amended by Act IV of 1898.

With due Respect & humble Submission,

We are,

Your Honour's humble Petitioners

Jains of Bhavnagar.

જૈનમત સમિક્ષા સંબંધી વિચાર.

૨૮૧

મહેરબાન સરચાદસ મોન્ટ ગોમેરી રીવેઝ.

કે. સી. એસ. આર્થ.

પંજાબના લેફ્ટેનન્ટ ગવર્નર.

અતિ માનવંતા સાહેબ—

(૧) ભાવનગરના જૈનો ઘણી નમ્રતાપૂર્વક અરજ કરે છે કે જૈનમત સમિક્ષા નામની ચોપડીથી હિંદુસ્તાનના જૈનોમાં તથા મુખ્યત્વે કરીને અત્રેના આપના નમ્ર અરજદારોમાં તિરસ્કાર અને દુસ્મનાઇની સખ લાગણીઓ ઉત્પન્ન થઇ છે અને કેલાઇ છે.

(૨) મજકુર ચોપડીઓમાંના ફકરાઓ અત્રેના શ્રીસંઘની સમક્ષ વાંચવામાં આવ્યા અને સર્વોત્તમને હસાવ થયો કે સદેહ ચોપડી જૈનધર્મ, જૈન સાધુઓ અને સર્વ જૈન ભક્તોની વિરુદ્ધ અતિ તિરસ્કાર ઉત્પન્ન કરે તેવી છે.

(૩) જૈનો હમેશાં તેઓના પવિત્ર પુસ્તકોની અંદર જણાવેલા તથા સમગ્ર વેદા મતોની સત્યતા સંબંધી વ્યાજગી ટીકાને માન આપે છે, પરંતુ મજકુર ચોપડી જાણી નેહતેજ જૈનધર્મ અને તેના પવિત્ર પુસ્તકોને અપમાન આપવાના હેતુથી તથા જૈન મુનિઓ જે બાબત કદી કરતા નથી તથા જે કરવાનું કોઇ ઠેકાણે તેઓને દુરમાન થયેલું નથી તેવી બાબતો માટે તેમને નિંદવાના દ્વેષ ભરેલા હેતુથીજ લખાઇ હોય તેમ જણાય છે.

(૪) જૈનો બ્રિટિશ શહેનશાહતની શાન્ત અને વફાદાર પ્રજા છે અને જન કે ધર્મનો કંઈપણ તફાવત સંખ્યા શિયાય સર્વ પ્રતિ તેઓ માયાથી તથા બ્રાતૃભાવથી વર્તે છે. આ ચોપડીનો હેતુ એક બાબુએ જૈનો અને ખીજ બાબુએ હિંદુઓ તેમાં પણ ખાસ કરીને આર્ય સમાજસ્થોની વચ્ચે દુસ્મનાઇના ખી રોપવાનો છે.

(૫) આપના નમ્ર અરજદારો અતિ અફસોસ ને દીવંગીરી સાથે જણાવે છે કે આવી જતની એકજ ચોપડી બહાર પડી છે એટલુંજ નહિ પણ હજુ તેવી જતના ખીજ પણ વેસ્ટ્યુમો બહાર પડવાના છે તે બાબત મજકુર ચોપડીની પ્રસ્તાવનામાં દર્શાવેલી છે તેથી લખનારની દ્વેષમુદ્ધિ સ્પષ્ટપણે જણાઇ આવે છે; આ ઉપરથી આપના અરજદારોને આપની પાસે આવવાની આવશ્યકતા જણાઈ છે.

(૬) આ સંબંધમાં ભરાયેલી જૈન મીટીંગમાં આવેલું પ્રેસીડીંગ તથા જૈનમત સમિક્ષાની ચોપડીમાંથી ફકરાઓનો તરતુમો આ અરજ સાથે રજુ કરીએ છીએ.

૨૮૨

શ્રી જૈનધર્મ પ્રકાશ.

(૭) આથી માત્ર અમારી ઉશ્કેરાયેલી લાગણી વધારે પ્રદિપ્ત થાય તથા સલાહશાન્તિનો ભંગ પણ થાય તેમ ધારવાથી છેવટે અમે ૧૮૯૦ ના એક્ટ ચોથાના સુધારા મુજબ ઈન્ડિયન પેનલકોડના સેક્શન ૧૫૩ અને ૨૯૨ ની રૂઢિએ ગુન્હા કરનાર ઉપર કામ ચલાવવાને માટે ૧૮૯૮ ના પાંચમા એક્ટના ૧૯૬ મા સેક્શનની રૂઢિએ જરૂર પડતા રક્ષણ માટે અરજ કરીએ છીએ.

અમે છીએ

આપના તન્મ અરજદારો.

ભાવનગરના જૈનો.

સદરહુ અરજીની સાથે અત્રે થયેલી શ્રી સંઘની મીટીંગનું પ્રોસીડીંગ તથા જૈનમત સમિક્ષાની બુકમાંથી કેટલાક ફકરાઓનું ઇંગ્લીશ કરીને તે ટાંકવામાં આવેલ છે. સદરહુ અરજીની પહેાંચ આવી ગઇ છે. શિવાય ખુલાસો મળવો બાકીમાં છે.

આ બુકના સંબંધમાં શું ઉપાયો લેવા યોગ્ય છે તે સંબંધી પુખ્ત વિચારણા કરીનેજ એમ નિર્ણય કરવામાં આવેલો હતો કે- 'એના કર્તાને ન્યાય કોર્ટમાં ઘસડવો અને તેણે કરેલા અપદૂલ માટે તેને યોગ્ય શિક્ષા અપાવવી.' આવા નિર્ણયને અનુસરીને મુજબ, અમદાવાદ, સુરત, કલકત્તા, અમરેસર, દીલ્હી, પંજાબ વિગેરે અનેક સ્થાનકેથી પંજાબ ગવર્નમેન્ટ તરફ અરજીઓ મોકલવામાં આવેલી છે. તે અરજીને પરિણામે કોર્ટમાં તેનાપર કેસ ચલાવવામાં આવશે તો તે વખતે તેનો કર્તા જો પોતે છપાવેલ હકીકત જૈનશાસ્ત્રધારે બરાબર છે એમ કહેવા ફેગટ દિંમત કરશે તો તેને તોડવા માટે તેના બતાવેલાજ આધારોથી તેનું કહેવું અસલ હસતી શકાશે અને તેને માટે જૈન વિદ્વાન મુનિ મહારાજઓ તૈયાર પણ છે પરંતુ હાલમાં "જૈન" પત્રમાં એવો વિચાર આપવામાં આવ્યો છે કે- 'જૈનમત સમિક્ષાના કર્તાને પરાસ્ત કરવાનું કામ મુનિરાજોએજ કરવું ઘટે છે. તેને માટે આવી ખર્ચાળ પદ્ધતિ ચલાવ કરવાની જરૂર નથી.' આમ કહેવા સાથે પાછલા આધારો બતાવવામાં આવ્યા છે. પરંતુ તે લખાણ કરનાર લેખકે જરા ધ્યાન આપવાની જરૂર છે કે-જે શાસ્ત્ર યુક્તિથી જૈનમતનું ખંડન કરતા હોય તેની સામે તો મુનિરાજોએ થવું યોગ્ય છે અને થવા તૈયાર પણ છે પરંતુ જે માત્ર દ્રેપયુદ્ધિથી નંદા કરે, ગાળો આપે કે અશ્લીલ વાક્ય રચનાથી પોતાનું દુર્જનપણું જણાવે તેની સામે મુનિ મહારાજઓ શી રીતે વાદ કરવા બન્યા? "નાટીસ કરીને તેને બોલાવવો ને વાદ કરીને પરાસ્ત કરવા." એમ લખતું સહેલ છે, પણ નોટીસને ગણુકારે કાણુ? અને

ચરચાપત્ર.

૨૯૩

આવે કોણ ? વળી શાસ્ત્રધારથી વાદ કરે પણ કોણ ? આ જૈનમત સમિ-
ક્ષાવાળાએ તો માત્ર જૈન કથા સ્તંકોપના ભાગો અને જૈન તત્વાદ્શી જેવા
ભાષા ગ્રંથોજ વાંચ્યા છે. જૈન સિદ્ધાંતો, તેની ટીકાઓ, તત્ત્વના ગ્રંથો કે
જૈન ન્યાયશાસ્ત્રો કાંઈ પણ જોયેલ નથી, વાંચેલ નથી કે તે વાંચના જેટલી
શક્તિ પણ તેનામાં જણાતી નથી માત્ર દયાનંદ સુખચપેટીકા અને
દયાનંદ છબીકપટ દર્પણ જેવા ગ્રંથોની દાઝ કહાડી પોતાના આત્માને
મલીન કર્યો છે, તેથી એવા કતીની ખતાવેલી યુક્તના ઉત્તરમાં કાંઈ પણ
છપાવવાની જરૂર નથી, એવું છપાવવામાં કાંઈ પણ લાભ નથી; પરંતુ ઉ-
લટી હાની છે કારણ કે એના કર્તાએ લખેલા આપણા પૂજ્ય તીર્થંકરો,
પૂર્વાચાર્યો, સતિઓ અને મહાત્માઓના સંબંધના દુર્વાક્યો આપણી જીભે
બોલી શકાય તેમ પણ નથી, તો તે આપણે લખવા અને રંધારે પ્રસિદ્ધ કરવા
તે કામપણ રીતે યુક્ત લાગતું નથી. તેથી અમારા વિચાર પ્રમાણે તો તે બા-
બતનો ઉત્તર કાંઈ પણ નહીં છપાવતાં જોઈએ તેના બોટાપણું સાબિત
કરવાનો વખત આવે તો તેને માટે તૈયાર રહેવું. તે શિવાય તે મદા કનિષ્ઠ
યુક્તે કે તે માંહેના નિદ્રુષ્ટ લખાણને બીજાકલ્પવિશેષ પ્રસિદ્ધિ આપવી શી.
આ બાબત પુરૂષ વિચાર કરીને બીજા અનુભવી વિદ્વાનો પોતાના વિચાર
જણાવશે તો તે અમે ઘણી ખુશીથી પ્રસિદ્ધિમાં મુકશું. હાલ આટલુંજ ગણ છે.

ચરચા પત્ર.

પ્રશ્નના ઉત્તરો અમારામાં થતી ગફલતો.

મેહેરખાન જૈનધર્મ પ્રકાશના અધિપતિ સાહેબ.

નીચેની હકીકત આપના પત્રમાં પ્રગટ કરશે.

“જૈન” પત્રમાં આવતા પ્રશ્નોત્તરો જે ન્યાયરત્ન તરફથી લખવામાં
આવે છે તે હું દર વખત ધ્યાન દઇને વાંચું છું; પરંતુ તેમાં કેટલાક ઉત્તરો
તો તદ્દન ઉગ્રવાનાજ અપાય છે, કેટલાક અજ્ઞાનપણાના આવે છે, કેટલાક
શાસ્ત્ર વિરુદ્ધ અપાય છે અને કેટલાક પૂર્વ પુરુષોની અવગણના કરનાર આવે
છે. તે વાંચી મારા ચિત્તમાં ઘણો ખેદ થતો હતો; પરંતુ હું તેવા પ્રકારનો
શાસ્ત્રજ ન હોવાથી તે સંબંધી કાંઈ પણ લખવાની મારી દિમત થતી
નહીં. હાલમાં તેઓ સાહેબે એક પ્રશ્નના ઉત્તરમાં ઉપાધ્યાયજી શ્રી યશો-
વિજયજી મહારાજની અવગણના કરેલી જોઈને તેમજ તે બાબત મારી
જેવા સાધારણ યુદ્ધિવાળાની આંખમાં પણ આવી શકે તેવી દેખતે મેં આ
લખાણ લખવા દિમત કરી છે.

૨૮૪

શ્રી જૈન ધર્મ પ્રકાશ

“જૈન” પત્રના ૪૩ મા અંકમાં શા. રાયચંદ કસળચંદનો ૧૫ મો પ્રશ્ન આ પ્રમાણે છે. “ઉપાધ્યાયજી શ્રી યશોવિજયજીએ કહ્યું છે કે-“શશિદર્શન સાયર વધેરે,”-તો શું સરતી થવાનો આધાર અંદની ગતિ પર છે તે ખરી વાત છે?” તેનો ઉત્તર ન્યાયરત્ન તરફ થી આ પ્રમાણે આપવામાં આવેલો છે -“સમુદ્રકી ભરતી હોનેકા સ-
બવ ઘનવાત તનુવાત હે, શશિદર્શનસે સાયરકી વઢારી હોના
કિસી શાસ્ત્રમેં નહીં દેખા ગયા.” હરે વિવેકી વાંચકવર્ગ! વિચારો કે
આવા ઉત્તરથી ન્યાય વિશારદ શ્રીમદ્યશોવિજયજી ઉપાધ્યાયની આશા
તના થાય છે કે નહીં? અને તેથી જૈન બંદુઓના દિલ દુઃખાય તેમ છે કે
નહીં? કારણ કે ઉક્ત મહાત્મા સર્વ માન્ય હોવાથી તેમના વચન ટંકશાળી
ગણાય છે. વળી સંસ્કૃતમાં, પ્રાકૃતમાં કે ભાષામાં પણ અન્ય શાસ્ત્ર ગ્રંથોના
આધાર વિના એક પણ વચન તેઓ સાહેબે લખેલું નથી એમ વલ્લ સંપ્ર-
દાયથી અવશ્યગત થયા કરે છે. એ વાક્ય પ્રમાણેનાજ ભાવ એવો મહાશય
ખીજે સ્થાનકે પણ લાવેલા છે. શ્રી ધર્મનાથજીના સ્તવનમાં ગાથા ૪ થી
એ પ્રમાણેના ભાવવાળી છે તે આ પ્રમાણે-

“વ્યસન ઉદય જે જળધિ અણુ હરે, શશિને તેહ સંબધે;

અણુ સંબધે કુમુદ અણુ હરે, શુદ્ધ સ્વભાવ પ્રબધે. થાશું ૦ ૪

આ ગાથાનાજ ભાવનાળું એક સંસ્કૃત કાવ્ય મારા વાંચવામાં આવેલું
છે અને જે ૧૧ વર્ષ અગાઉ અન્યકૃત એક પુસ્તકમાં છપાયેલું છે તે આ પ્રમાણે:-

શિશ્વરિણી.

યદિન્દ્રો રન્વેતિ વ્યસનમુદયં વા નિધિરપા-

મુપાધિસ્ત્રાયાં જયતિ જનિકર્તુઃ પ્રકૃતિતા ॥

અર્થ કઃ સંબંધો યદનુહરતે તસ્ય કુમુદં ।

વિશુદ્ધા શુદ્ધાનાં ધ્રુવમનભિસંધિ પ્રણયિનઃ ॥ ૧ ॥

“ક્ષય અને અભિવૃદ્ધિની બાબતમાં સમુદ્ર ચંદનું અનુકરણ
કરે છે તેનું કારણ તો એજ છે કે તેમાં પુત્રપર પિતૃ સંબંધનું
આકર્ષણ પોતાનું પરાક્રમ દર્શાવે છે, પણ આ કેવો સંબંધ છે
કે કુમુદ પણ ક્ષય અને અભિવૃદ્ધિમાં ચંદનું અનુકરણ કરે છે?
ખરેખર શુદ્ધ હોય છે તે શુદ્ધની સાથે કાંઈ પણ સંબંધ વગર
(નિઃસ્વાર્થ દૃઢ પ્રેમ રાખે છે.”

ચર્યાપત્ર.

૨૮૫

જૈનાચાર્યો અનેક સ્થાનકે દૃષ્ટાંત તરિકે લૌકીક શાસ્ત્રોક્ત હકીકતને પણ મૂકે છે, તે પ્રમાણે આ સ્તવનોમાં ઉપાધ્યાયજી મહારાજે પણ મૂકેલ છે તેથી તેવો ઉત્તર ન સ્થાપતાં ન્યાયરત્ને ઉત્તર આપેલો છે તે ઉપાધ્યાયજી મહારાજની અવગ્ના કરનારો છે એટલુંજ નહીં પણ અસત્ય છે. કારણ કે તેમણે સમુદ્રની ભરતીનું કારણ ધનવાત તનુવાત લખેલ છે. ધનવાત તનુવાત તો સાતે નર્ક પૃથ્વીના દરેકના નીચેના ભાગમાં છે, કાંઈ સમુદ્રમાં નથી. લવણ સમુદ્ર માંહેના પાતાળ કળશાની અંદર ધનવાત તનુવાત છે, અને તેના ઉછળવાથી સમુદ્ર વધે છે એમ ધારી ઉત્તર લખ્યો હોય તો તે અજ્ઞાનજન્ય ઉત્તર છે, કારણ કે પાતાળ કળશમાં ધનવાત તનુવાત નથી, પણ સામાન્ય વાયુ પ્રથમના તેના નીચેના ત્રીજા ભાગમાં છે, મધ્યના ત્રીજા ભાગમાં વાયુ જળમિશ્ર છે અને ઉપરના ભાગમાં માત્ર જળ છે. બુદ્ધો લઘુ ક્ષેત્ર સમીપે પ્રકરણ ગાથા ૨૦૨—૩ આ પ્રમાણે છતાં ઉપયોગ દીધા વિના મિથ્યા ઉત્તર આપેલો જણાવાથી આ લેખ લખવો પડ્યો છે.

તેજ “જૈન” પત્રના સદરહુ અંકમાંજ પ્રશ્ન ૧૩ મું દ્વારામતીમાં પદ કુળકોટી યાદવો કેમ સમાયા? તેના ઉત્તરમાં પણ ભૂલ કરી છે. પ્રથમ તો કુળકોટી શબ્દના અર્થનું શાસ્ત્રોક્ત સ્પષ્ટીકરણ કર્યું નથી. અને છાપનકોડની સંખ્યા સ્વીકારી બાર યોજન લાંબી ને ત્રવ યોજન પહોળી દ્વારામતીના ૧૦૮ ચોરસયોજન થાય તેમાં તેટલા યાદવો સમાઈ જવાનું સ્વીકાર્યું છે. તદુપરાંત એક યોજનના ચાર ગાઉ ગણી ૪૩૨ ગાઉનું ક્ષેત્રજ્ઞ થાય એમ સમજાવ્યું છે. આ ગણતરી કરતાં બાલ્યાવસ્થામાં બહુલ ગણિત ભૂલી ગયા જણાય છે, કારણ કે બાર યોજન લાંબી ને ત્રવ યોજન પહોળી દ્વારામતીના ચોરસગાઉ કરવા હોય તો ૧૭૨૮ થાય છે. આવી ભૂલ થવાનું કારણ કાંઈપણ ચોકસ સમજી શકાતું નથી; પરંતુ ગુરુભક્તિની શશિગતા કારણભૂત હોવાનું સંભવીત છે. અગાઉના પ્રશ્નોત્તરોમાં સુરસુંદરો ને અમરકુમાર કોણ હતા? તેનો ઉત્તર પણ ઉણવનારો દેવો પડ્યો છે તે માત્ર આવરણોદયજન્ય કલ્પી શકાય છે. આ બાબતમાં હાલ વધારે લખવાની આવશ્યકતા નથી; પરંતુ એવી આશા રાખું છું કે હવે પછી જે ઉત્તર આપવામાં આવશે તે બહુ વિચારીનેજ સ્થાપવામાં આવશે.

જૈન સેવક ગીરધર હેમચંદ પાટણ.

૨૮૬

શ્રી જૈનધર્મ પ્રકાશ.

વર્તમાન સમાચાર.

શ્રી બનારસમાં ન્યાય વિશારદ મહામહોપાધ્યાય
શ્રીમદ્દશાધિજયજી જૈનસ્વેતાંબર
પાઠશાળાની સ્થાપના.

ગયા માહા શુદ્ધ ૧૫ સોમવારે સવારના સાંઝ આઠ કલાકે શ્રી બનારસમાં ઉપર જળાવેલા નામથી પાઠશાળા સ્થાપન કરવામાં આવી છે. મુનિરાજ શ્રી ધર્મવિજયજીના સ્તુત્ય પ્રયાસથી આ કાર્યની શરૂઆતનો ગયા વૈશાખ માસથી કરવામાં આવેલી હતી પરંતુ શુભ મુહુર્તે તેનું સ્થાપન કરવાનું જાણીમાં હતું તે આટલો વખત અનુભવ લીધા બાદ હાલમાં કરવામાં આવેલું છે. આ પ્રસંગના મેળાવડાની સ્વીકૃતિ આ સાથેના હેતુથી લોમાં આવેલી હોવાથી અહીં વિસ્તારથી લખવામાં આવ્યું નથી. તેપણ આના પ્રયાસ માટે મુનિરાજશ્રી ધર્મવિજયજીને પૂરો ધન્યવાદ થતો છે. તે સાથે આ તરફથી આવક વેણીચંદ્ર સુરચંદ્ર ખાસ એ પ્રસંગ ઉપર ત્યાં ગયેલા છે તેમને તેમજ શ્રીકલકત્તાથી આવેલા આવક વલ્લભજી હીરજી તથા હીરાચંદ્ર શેષકરજીને પણ સાબાશી થતો છે. આ શુભ પ્રસંગ ઉપર એકદર ૩૮૭૦) ની મદદ આ પાઠશાળાને મળી છે.

૧૨૫) શ્રી ધરજી ગામવાળા શેઠ હરશી દેવરાજ તરફથી.

૧૦૦) શ્રી બાલાપુરના સંઘ તરફથી મુનિરાજશ્રી અમરવિજયજીના ઉપદેશથી.

૧૫૦) શા ગોવનજી સાજપાળ શ્રી મુલ્લવાળા તરફથી ૩૫૦) રોકડા આવ્યા તથા એક છાકરાના ખર્ચના ૩ ૧૦૦) આપવાના કબજા કર્યા.

૬૦) શા જગજીવનદાસ મનસુખરામ કાનપુરવાળા તરફથી પાંચ વર્ષ સુધી દર માસે ૩૧) પ્રમાણે આપવાનું કબજા કરવામાં આવ્યું.

૫૦) શેઠ મેઘજીભાઈ માલશી શ્રી કાનપુરવાળા તરફથી.

૫૧) વોરા મયાભાઈ અખાવોદાસ શ્રી માંડલવાળા તરફથી.

૩૦) શેઠ હકમાજી મેઘજી શ્રી ગોરપાઠ જીના સુરત.

૩૦) શેઠ લખમીચંદ્ર વીરચંદ્ર હા. બેન નંદકોર શ્રી રાંદેર.

૨૫) શા. નેણશી વેરશી હા. પુરબાઈ કચ્છબાંડોયા.

૨૫) શા હીરજી જેઠા હા. લીલબાઈ શ્રી મુલ્લ

વર્તમાન સમાચાર.

૨૮૭

- ૨૫) શા હીરજી જેઠા હા. હીરબાઇ શ્રી મુંબાઇ
 ૨૫) બાઇ કંકુ શેઠ લીબા ભગવાનની પુત્રી. અબ્રામ
 જીલે સુરત.
 ૨૫) શેઠ પાનાચંદ પ્રેમચંદ ગામ લવાસા જીલે સુરત
 ૨૫) શેઠ મનજી માણેકચંદ ગામ ભાંડુત જીલે સુરત
 ૧૨૪) પરચુરણ રકમો મદદ તરીકે આવી તેના.

આ પ્રમાણે મદદ મળવાની ખાસ આવશ્યકતા છે. સર્વત્ર વિહાર કરતા મુનિરાજેએ આ બાબતપર ધ્યાન આપવાની અને મુનિરાજ શ્રી અમરવિજયજીનું અનુકરણ કરવાની આવશ્યકતા છે.

હાલમાં ત્યાં ૨૧ વિદ્યાર્થીઓ અભ્યાસ કરે છે. તેમાં વૃદ્ધિ થવાનો સંભવ છે. વિદ્યાર્થીઓને તમામ પ્રકારની સગવડ પૂરી પાડવામાં આવે છે.

આ ખાતામાં મદદ મોકલવા ઇચ્છનારે શ્રી વીરમગામ બનારસ પાઠશાળા કમીટીના સેક્રેટરીઓ તરફ અથવા શ્રી બનારસ પાઠશાળા તરફ મોકલાવવી.

આ પાઠશાળાના સ્થાપનથી બનારસમાંહેના અન્યમતના વિદ્વાન સ્ત્રીઓ પણ ખુશી થયા છે અને તેઓએ સ્થાપન પ્રસંગમાં હર્ષથી ભાગ લીધો છે; તે સંતોષકારક હકીકત છે.

શ્રી સુરતમાં મુનિ રત્નસાગરજી જૈન વિદ્યાશાળાના ઇનામનો મેળાવડો.

ગયા માહા વદ ૧૨ શનીવારે સાંજના શ્રી સુરતમાં લાંબા લોકપ્રિય ફ ક સળ જજ્જ રા. રા. અમિતલાલ લલુભાઈના પ્રમુખપણા નીચે એક મેળાવડો કરવામાં આવ્યો હતો. તે પ્રસંગે સદરહુ પાઠશાળાનો સં. ૧૯૫૭ ના અશાઢ શુદ્ધિ ૧૩ થી સંવત ૧૯૬૦ ના પોસ શુદ્ધ ૧૨ સુધી નો રીપોર્ટ તે ખાતાના ઓનરરી મેનેજર સુનીલાલ છગનચંદ સરદેવાંચી સંભળાવ્યો હતો. પ્રમુખ સાહેબે ઘણું અસરકારક ભાષણ કર્યું હતું. તથા વિદ્યાર્થીઓને ઇનામો અને મીઠાઈ વિગેર વેહેંચવામાં આવ્યું હતું.

આ પાઠશાળાના અઢી વર્ષના રીપોર્ટની એક નકલ અમારી તરફ મોકલવામાં આવી છે તે વાંચી જોતાં આવી પાઠશાળાએ દરેક મોટા શે-હેરમાં ઉઘાડવાની જરૂર છે. આ પાઠશાળાના ગુજરાતી પહેલી ચોપડીથી ઇંગ્રેજ ત્રાન્સ લેરણ સુધીનો અભ્યાસ બીલકુલ શ્રી લીધા શિવાય કરાવવામાં આવે છે. તે સાથે દરેક કલાસમાં એક કલાક જૈનધર્મ સંબંધી તથા

૨૮૮

શ્રી જૈનધર્મ પ્રકાશ.

નીતિ સંબંધી જ્ઞાન આપવામાં આવે છે. બહાર ગામથી અભ્યાસ કરવા આવનાર વિદ્યાર્થીને રહેવા માટે મકાન તથા ભોજન આપવામાં આવે છે અને જરૂર જણાય તો કપડાં ચોપડીઓ વિગેરે પણ આપવામાં આવે છે.

આવી પાઠશાળા માટે મોટી રકમના ફંડની જરૂર છે. જૈન જાળકોને ધર્મ પરાયણ રાખવાનું ઉત્તમોત્તમ સાધન આવી પાઠશાળાઓ છે; કારણકે આ જીવીકા નિમિત્તે સાંસારિક કેળવણી લેવાની દરેક જાળકોને જરૂર પડે છે તે સાથે જો ધાર્મિક જ્ઞાનનું સીચન કરવામાં આવે તો તે જાળક શ્રદ્ધાહીન ન થાય અને જૈનધર્મપર આસ્તાવાળો રહે.

અત્યંત શ્વેદકારક સમાચાર.

શેઠ રૂકીરભાઈ પ્રેમચંદનું અકસ્માત મૃત્યુ.

કાગણ શુદ્ધિ ૧ બુધવારની બપોરના ત્રણ કલાકે આ જૈન વર્ગના આગેવાન અને નામાંકિત ગૃહસ્થનું માત્ર એક કલાકના અસહ્ય બાળથી મુંબઈમાં તેમના મકાનમાં મરણ નીપજ્યું છે. આ બપોર બહાર પડતાં આખા મુંબઈમાંજ નહીં પણ બહાર ગામ દરેક શહેરમાં અને દરેક ગામમાં જૈનકોમની અંદર પારાવાર દિવગીરી ફેલાણી છે. આ ગૃહસ્થ અમારી સભામાં ૨૧ વર્ષથી સભાસદ થયેલા હતા અને ૧૪ વર્ષથી લાઘવ મેમ્બર હતા. એમના મૃત્યુથી જૈનકોમે એક અમૂલ્ય રત્ન ગુમાવ્યું છે. અમારી સભાને પણ મોટી ખામી આવી પડી છે. આ બપોર ભાવનગર ખાને આવતાં તરતજ અત્રેના સંઘ એકત્ર થયો હતો. અને દિવગીરી સૂચવનારો ખાસ સંદેશો શેઠ પ્રેમચંદભાઈ ઉપર અત્રેના સંઘ તરફથી તેમજ અમારી સભા તરફથી મોકલવામાં આવ્યો હતો. અત્રેની આવક વર્ગની તમામ દુકાનો આખો દિવસ બંધ રાખવામાં આવી હતી અને ગરીબોને ખીચડું વહેંચવામાં આવ્યું હતું. શેઠ પ્રેમચંદભાઈને તેમની વૃદ્ધાવસ્થામાં આ અસહ્ય તેમજ કારી ઘા લાગ્યો છે અને તેમના કુટુંબની દિવગીરીમાં ભાગ લેવા સાથે અતઃકરણથી દિવસોજ જણાવીએ છીએ. શેઠ રૂકીરભાઈએ મુંબઈમાં ભરાયેલી જૈનકોન્ફરન્સમાં ચીફ સેક્રેટરી તરિકે એવું પ્રશંસા પાત્ર કામ કર્યું છે કે જેથી તેઓ આખા ગૃહસ્થાનમાં પૂર્ણ પ્રખ્યાત પામ્યા છે. એમની ખોટ એકાએક પૂરી પડે તેમ નથી; પરંતુ કાળવિધમ હોવાથી અને ભાવી બળવાન હોવાથી જો અને તે સહન કર્યા શકાય બીજાને કંઈ પણ ઉપાય નથી. જેથી ભાવીને વશ થવું પડે. શાંતિ શાંતિ શાંતિ:

મુનિરાજ શ્રી દુર્લભવિજયજીનું સ્વર્ગગમન.

ઉક્ત મુનિરાજ, મહારાજ શ્રી વૃદ્ધિચંદ્રજીના શિષ્ય હતા. ડાઠે ચતુર્માસ હતા. ત્યાં ઉપદેશ દાનાદિવડે જૈન સમુદાય ઉપર ઘણાજ ઉપગાર કર્યો છે. જૈન બાળક બાળકાઓને જ્ઞાનદાન આપી ઉચ્ચ સ્થિતિએ લાવી મુક્યા છે. તેઓ સાહેબને છાત્રીના દુખાવાનો વ્યાધી હતો. તે વ્યાધી જોર કરવાથી જવરાદિવડે સંમિશ્ર થઈને દેહાંત કરનાર થઈ પડ્યો છે. ફાલ્ગુન શુદ્ધ ૯ ગુરવારની રાત્રીના દશ કલાકે પડિત મરણવડે પંચત્વ પામ્યા છે તેમના સ્વર્ગગમનથી શ્રી ડાઠાના સંઘને તેમજ અન્ય સ્થાનોના જૈન સમુદાયને ઘણો ખેદ થયો છે. એઓ સ્વભાવે શાંત હોવા સાથે પરમ ગુરુલક્ષ્મી તેમજ અસરકારક ઉપદેશ કરનારા હતા. એઓએ પોતાની નિશ્ચિન્તન તમામ પુસ્તક પોતાની હયાતીમાંજ સંવે સાધુ સાધ્વીઓને ઉપયોગમાં દેવાની સરતે શ્રી ભાવનગર મુનિરાજ શ્રી વૃદ્ધિચંદ્રજી પુસ્તકાલયમાં અર્પણ કર્યું છે. તેથી જે સાધુ સાધ્વીને તેમાંના પુસ્તકોનો વાંચવા ભણવા માટે ખપ હોય તેમજ તેનો લાભ ખુશીથી લેવો. અમોને પણ બહુ વર્ષથી પરિચય હોવાથી તેમના સ્વર્ગગમનથી અતિશય ખેદ થયો છે પરંતુ દેવ પાસે નિરૂપાયપણું છે.

તત્રો.

ખાસ ખબર.

અમારા તરફથી પ્રથમ છપાયેલ તથા નવાં ઘણા પુસ્તકો છપાવવાની એક સાથે શરૂઆત કરવામાં આવી છે અને તેને માટે ખાસ રાખવામાં આવેલ છે. શ્રી શત્રુંજય મહાત્મય મૂળ આ ભાષાંતર બંને જુદા જુદા છપાય છે તથા શ્રી વિપ્રશિ રાજા પુરૂષ ચરિત્ર આખું મૂળ તથા પ્રથમના સાત (પાંચ મૂળ) જે વિનાશ પામ્યા છે તે પણ છપાવવાની શરૂઆત કરી છે. ચરિતાવળીના જુદા જુદા ચાર ભાગો છપાવવા માંડ્યા છે. તેમાં ઘણી કથાઓનો સમાવેશ થશે. બીજી પણ ઘણી બુદ્ધિ છપાવવા માંડી છે તે રોશન કરીએ છીએ.

જાહેર ખખર.

“લાવનગરમાં જૈન બોર્ડિંગ.”

સર્વે જૈન અધ્યાસીઓને જણાવવાનું કે-મેટ્રિક ક્લાસમાં તેમજ કોલેજમાં અધ્યાસ કરતા થા કરવાને ઇચ્છતા વિદ્યાર્થીઓને માટે શહેર લાવનગરમાં દાદાસાહેબની વાડીમાં બોર્ડિંગ ખોલવામાં આવેલ છે તેને માટે ખાસ મકાન બંધાતા સુધી જુદી ગોઠવણ કરવામાં આવી છે. તેથી ઉપર જણાવેલા અધ્યાસવાળા વિદ્યાર્થીઓને આવવા ઇચ્છા હોય તેણે શ્રી જૈ.બો.વ્ય કમીટીના વાઇસ પ્રેસીડેન્ટ વોરા અમરચંદ જસરાજને શોરના પોતાની અરજીઓ મોકલાવવી. આ બોર્ડિંગમાં દાખલ થનાર હાલ તરતમાં માત્ર રહેવાની તથા ખુરશી, ટેબલ અને દીવાબત્તી સગવડ કરી આપવામાં આવશે. તા. ૯-૩-૧૯૦૪

(સહી) જ. ન. ઉનવાળા.

લાવનગર જૈન બોર્ડિંગ વ્યવસ્થાપક કમીટીના પ્રમુખ અને

લાવનગર શામળદાસ કોલેજના પ્રીન્સીપાલ.

ખાસ ખરીદ કરો !

- ૧ શ્રી તત્વનિર્ણય ગ્રંથ. (મુનરાજ શ્રી આત્મારામજી કૃત) ૪-૦-૦
 - ૨ શ્રી ત્રી. શા. પુ. ચરિત્ર પર્વ ૮ મું ૯ મું. (ભાગ ૬ ઠા) શ્રી નેમનાથજી પાંડવો તથા પાર્શ્વનાથાદિ ચરિત્ર. ૧-૧૨-૦
 - ૩ શ્રી પુ. ચરિત્ર પર્વ ૫ મું. (ભાગ ૭ મા) શ્રી મહાસાગર ગામીનું તથા અન્ય જુદાંતમ પુસ્તકોના ચરિત્રો. ૧-૧૨-૦
 - ૪ રૂસ્-સમાં ગા પ્રાસાદ (સ્થાન ૧ થી ૪ નું) ભાષાંતર ૨-૦-૦
 - ૫ રૂસ્-સમાં ગા પ્રાસાદ (સ્થાન ૫ થી ૮ નું) ભાષાંતર ૨-૦-૦
- (હાલમાંજ બહાર પડેલ છે)

લવાજમની તથા પુસ્તકોની પહોંચ હવે પછી આપશું.

શ્રી જૈનધર્મપ્રકાશ

પુસ્તક યોથું.

સંવત ૧૯૪૪ ના ચૈત્ર શુદ્ધ ૧૫ થી સંવત ૧૯૪૫ ના
ફાગુ શુદ્ધ ૧૫ સુધી. અંક ૧૨.

॥ શાર્દૂલવિક્રીડિતમ્ ॥

વાલ્યે મેરુમકંપયત્ સ્વચરણાંગુષ્ઠેન મુષ્યાહતે,
દ્રાગ્મીર્વાણમકુબ્જયત્ત્રિદશરાટ્લક્રમપ્રશંસાસહં,
માંભીર્યં ચ દધૌ વિદન્નપિમ્પ્પશં યો લેક્ષશાલાક્ષણે,
સશ્રીવીરજિનો વરેણ્યચરિતઃપ્રાજ્ઞપશ્રિયંચ્છતાત્ ॥૧॥

પ્રગટકર્તા.

શ્રી જૈનધર્મપ્રસારક સભા
ભાવનગર.

અમદાવાદમાં.

યુનાઇટેડ પ્રીન્ટીંગ અને જી. એ. ડું. 'લિમિટેડ' ના પ્રેસમાં
રણછોડલાલ ઝંગારાએ છાપી પ્રસિદ્ધ કર્યું.

શક ૧૮૧૦

સંતે ૧૮૮૮-૮૯

મૂલ્ય વર્ષ ૧ નો રૂ૧-૦-૦ અગાઉથી. પોસ્ટેજ રૂ૦-૩-૦ ભૂકું.

છુટક અંકના રૂ૦-૨-૩ પોસ્ટેજ સાથે.

वसंततिलका.

जानंतिनैवबहवोपिपरप्रयासं
ज्ञात्वापिहंतकुटिलाविमर्तिभजंते ।
तेकेचिदेवशशिकांतमणिस्वभावा
येषांमनःपरगुणैर्द्रवतामुपैति ॥

अर्थ—बहुतेक मनुष्य तो पारका प्रयासने ज्ञातनाही झाले तेव्हाही कुटिलाविमर्ति दुरवस्था ज्ञात करून पण विपरीतपणाने धारण करेछे. परंतु अंशकांत मणि सदृश स्वभाववाला तो केवळ सज्जन होयछे ते जेमना मन पारका गुणान्ने द्रवता प्रत्ये—दुर्धितपणा प्रत्ये—पामे छे.

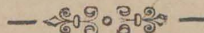

વાર્ષિક અનુક્રમણિકા.

૧૫.૫.

પૃષ્ઠ.

૧	નવું વર્ષ (લખનાર મુનિરાજ શ્રીશાંતિવિજયજી)	૧
૨	વર્ષગાંઠ	૨
૩	ધર્મરવાદ (લખનાર મુનિરાજ શ્રીશાંતિવિજયજી) ૫-૧૭-૮૧-૯૭	
૪	સુરસુંદરી (એક રસીલીવાત્તા) ... ૧૦-૨૩-૪૬-૫૬-૧૫૧-૧૭૦	
૫	હરિબળ અને વસંતશ્રી (પંચાંકી નાટક)... ૧૪-૨૮-૩૩-૫૩-૮૫	
૬	જીવ કર્મનો સંવાદ ૩૧-૪૨-૮૮-૧૩૬-૧૭૯	
૭	વસ્તુપાળ ચરિત્ર... .. ૩૭-૯૧-૧૨૨-૧૪૦-૧૮૯	
૮	વચનામૃત(લખનારમુનિરાજશ્રીશાંતિવિજયજી)૪૯-૬૫-૧૪૫-૧૭૭	
૯	જૈન સમુદાયને અગત્યની સુચના ૬૦	
૧૦	આર્યદેશ દર્પણ ગ્રંથને લગતા સમાચાર ૬૪	
૧૧	મિથ્યાદુઃકૃત કેવી રીતે દેવો ૭૦	
૧૨	જાત ધર્મનું પૂર્વરૂપ (પદ્યમાં) ૭૪	
૧૩	નિજ નિયમ દ્રઢપાળક સુચ્યશાનૃપકથા ૭૭-૧૦૭-૧૧૮	
૧૪	એક સ્વપ્નનો હેવાલ (ચરચાપત્ર) ૧૦૯-૧૧૩	
૧૫	ચરિત્ર અંથોથી થતા લાભ અને તેની આવશ્યકતા ... ૧૨૭	
૧૬	શિયળખાવની (મનહરછંદ)... .. ૧૨૯	
૧૭	ચરચાપત્ર (પીપળીઆગચ્છના શ્રીપૂજ સંબંધી) ૧૩૧	
૧૮	જ્ઞાનના ખેતોલ પ્રશ્નોત્તર (લખનાર મુનિરાજશ્રીશાંતિવિજયજી)૧૫૦	
૧૯	એક મહાન પુરુષનું સ્વર્ગગમન... .. ૧૫૪	
૨૦	મહુવામાં બાળકોની પરિક્ષા લેવામાટે થયેલ મેળાવડો ... ૧૬૦	
૨૧	ત્રિશ્વરયોદશીની કથા ૧૬૧	
૨૨	સંસારમાં શો સાર ? (શાર્દૂલવિક્રિડિત)... .. ૧૬૬	
૨૩	દેવાધિદેવ સ્વરૂપ ૧૭૪	
૨૪	વર્તમાન ચરચા ૧૭૫	
૨૫	એ સાર સંસારમાં (શાર્દૂલવિક્રિડિત) ૧૮૪	
૨૬	આચાર્યના છત્રીશ ગુણોનું વર્ણન ૧૮૫	
૨૭	પ્રભુ પ્રાર્થના પદ્યમાં ૧૯૨	

। वसंततिलका ॥

एताञ्चसद्रसभरान् विविधान्निबंधान् ,
सद्धर्मबोधरसदान् सुखदानुश्रुतीनाम् ;
हर्षप्रदानमुविदुषां समधर्मिणांच;
पोल्लास्यवर्षकमिदं परिपूर्णमासित्- ॥१॥
